

További útunk során Opatiában a „Május 1.“ és a „Ivo Lola Ribar“ parkokat jártuk be. A két parkban, melyek a legszebb fűvészkert benyomását teszik, 255 virágos növény, cserje és fa található. Jellemző a parkok szépségére vezetőnkől ajánlékba kapott tájékoztató könyv utolsó mondata, mely szerint „Szépségük szavakban alig fejezhető ki“.

Az opatii erdőgazdaság felajánlotta, hogy bármilyen erdősítési vagy parkírozási anyagot rendelkezésre bocsát a Gödöllői Erdőgazdaságnak az arborétum felújításához.

A Riekából Zágrábba visszavezető útunk a Gorski Kotár hegységen át vezetett. A hegység déli, Rieka felőli oldala a jellegzetes, minden növényzet nélküli karszt képét mutatja. Elérve az autót legmagasabb pontját, 847 m-t a tengerszint felett, a kép egyre jobban megváltozik, bükkal elegenden jegenyefenyvesen keresztül vezet az út. A fatömegtábla itt a 34 m magas, 120 éves és 46 Ø átlagvastagságú erdőben 70%-os sűrűség mellett is 700 m³ fatömeget és 8,9 m³ évi átlagnövedéket mutat (4. kép). A magasabb hegycsúcsokon még hófoltok láthatók.

Zágráb után Sid-nél a beton autótűt a Morovici erdőgazdasághoz tartozó őseredetű szlavóniai tölgyeseken megy keresztül. Ennek az erdőnek a kiterjedése a Dráva és a Száva között cca. 100 000 ha. A magról kelt szálerdő vágásfordulója 140—200 év, a csemetével ültetetté 140—160 év és az egészen kis kiterjedésű sarjeredetű 100 éven alul van megállapítva. A felújítás főleg természetes úton történik magról, ezért a csemetekerti területek csak minimálisak. Kb. 60 éves kor után igyekeznek — a gyéritések után — kialakítani a második koronaszintet Gy, mSz, mJ telepítéssel.

A mintegy 2000 km-es útunk változatos és sok mindent felölelő volt. Megfigyeléseinket és tapasztalatainkat mind a Gödöllői Erdőgazdaság, mind pedig az egész magyar erdészet számára kívánjuk hasznosítani.

Az erdőértékszámítástan jelentősége a szocialista erdőgazdaságban

KULCSÁR VIKTOR aspiráns

A kapitalista társadalomban az erdőbirtokosok igen fontos szerepet tulajdonítanak az erdőértékszámításnak. Ez érthető is olyan gazdasági rendszerben, ahol a termelőeszközök magántulajdonban vannak és ahol ebből következően a vállalkozó haszna a legnagyobb cél. A szocialista társadalomban a termelőeszközök társadalmi tulajdona alapján a gazdálkodás célját nem a vállalkozók egyéni érdekei döntenek el. Kérdés tehát, hogy van-e az erdőértékszámításnak szocialista típusú erdőgazdálkodásban jelentősége, felhasználhatjuk-e azokat az eredményeket, amelyeket a kapitalista társadalomban az erdőértékszámítás területén elérték?

A szocialista társadalom természetesen gazdálkodását a marxizmus—leninizmus gazdasági tételei alapján szervezi meg. Ebből következően az erdőértékszámítás alap-tételeit is a marxizmus—leninizmus elméleti alapján kell megvizsgálnunk.

„Az erdőértékszámítástan — részint mint önálló tudomány, részint mint az erdő-üzemtan (Betriebslehre) előkészítő tudománya — a talaj és az erdő értékének, továbbá az erdőjövedelemnek, valamint az erdőüzleti vállalkozó-nyereségnek kiszámításával foglalkozik és utasítást ad az elméletileg lezármatatott szabályok alkalmazására gyakorlati kérdéseknél.“ (Fekete Lajos: Erdőértékszámítástan. Selmecbánya. 1874. 1. old.) Így határozta meg Fekete Lajos az erdőértékszámítás célját kapitalista gazdasági feltételekből kiindulva.

Induljunk ki ebből a meghatározásból.

A meghatározás az erdőértékszámítás első elemeként a talaj értékét említi.

Van-e a talajnak értéke? Először két fogalmat kell lerögzítenünk: az érték és a használati érték fogalmát. Valamely árunak az értékét az újratermeléséhez szükséges társadalmi munka határozza meg. Egy árunak használati értéke abban rejlik, hogy emberi szükségletet elégít ki. Így a szűz, feltöretlen talajnak, az őserdő talajának

rincs értéke amellett, hogy használati értéke van. „Egy dolog lehet használati érték anélkül, hogy érték lenne. Ez az eset, amikor az ember számára való hasznát nem munka közvetíti. Ilyen például az levegő, a szűzföld, a természetes rétek, a vadon növény fa stb.“ (Marx: Tőke I. kötet. Szikra 1955. 48. old.). Sem szűzföld, sem őserdő Magyarországon nincs, de ebből a tételtől kiindulva megállapíthatjuk, hogy az erdőtalajnak csak akkor van értéke, ha emberi munka tárgya volt, azaz, ha pl. szántották, kapálták, trágyázták, talajvédelmi tevékenységet végeztek az adott talajra vonatkozóan. Ezek a munkák kihatással vannak — ez természetes, hiszen ezért végezzük — az adott talajon megtermelendő fa mennyiségére és minőségére, azaz a megművelt talaj értéke az élőfa megtermelésének folyamatában átmegegy a megtermelt fa értékébe, abban fejeződik ki. Így nem szükséges külön tárgyalnunk a talaj értékét, meghatározása elvégezhető a talajon található állomány értékének meghatározása során.

Az erdőtalaj használati értéke azt jelenti, hogy erdőt létesíthetünk rajta, fát termelhetünk ezen a talajon. Az erdőtalaj használati értékének nagyságát természetesen az emberi munkán kívül a különböző természeti tényezők is befolyásolják. Ezeket a természeti tényezőket különböző termőhelyi osztályozásokba foglalták, amelyeket elterjedten használnak (pl. az üzemtervekbe is bevezetett fogalmak).

Ha az erdő értékének kiszámításánál eltekinthetünk attól, hogy az erdőtalaj értékét külön kiszámoljuk, azt a hibát követhetjük el, hogy a megtermelési munkák során a talajjal kapcsolatos munkákat nem vesszük figyelembe jelentőségüknek megfelelően. Ez nyilvánvalóan hiba lenne és káros következményekre vezetne, hiszen ez a hiba végeredményben a megtermelt fa értékét helytelen úton csökkentené: a minőség és a mennyiség csökkenését eredményezné.

Az erdőtalajon lévő erdőállomány értékének a meghatározása elég bonyolult feladat. Először is különbséget kell tenni az erdőállomány értékének megállapítása és azon költségek megállapítása között, melyeket az állomány megtermelésére fordítottunk. Nyilvánvalóan a kettő nem ugyanaz. Az erdőállomány értékének megállapításánál természetesen csak az érték meghatározót, a társadalmilag szükséges munkaráfordításokat vehetjük figyelembe. Különböző helyeken azonban több, vagy kevesebb költségre kerülhet azonos erdőállomány megtermelése. A különbséget előteremtő tényezőket két csoportra osztjuk: szubjektív tényezők és objektív tényezők. A gazdálkodó apparátus munkája eredményességének elbírálásánál elsősorban a szubjektív tényezőket kell figyelembe venni. Ezek a szubjektív tényezők pl. erdőművelési módszerek megválasztása, munka megszervezése, szakemberek képzettsége, stb. Egészen más elbírálás alá kell vonni azokat a különbözőségeket, amelyeket az objektív tényezők eredményeznek (pl. természeti adottságok stb.). Ha az objektív tényezők alapján az elért eredmény jobb az értéknél, ezt el kell vonni a gazdálkodó szervtől, ha rosszabb, akkor a különbséget központilag kell fedezni. Ha az eredmény az objektív tényezők hatása folytán jobb az átlagosnál, akkor itt a különbséget földjáraadék I. típusának megfelelő jövedelem-többlet képződik. A szubjektív tényezők is eredményezhetnek jövedelem-többletet a belterjesebb gazdálkodás útján.

Ahhoz, hogy az erdőállomány értékét meghatározhassuk, tudnunk kell egyrészt az állomány fatömegét, másrészt az élőfa értékét. Az előzőt átvehetjük az erdőbecslés adataiból. Az élőfa értékének meghatározása még meg nem oldott feladat. Megoldása érdekében számításokat kell végezni és elméleti kutatásokat folytatni. Az élőfa értéke természetesen egyenlő az újratehereléséhez szükséges átlagos munkaráfordításokkal és így az állomány értéke két tényező szorzata: a fatömeg és az élőfa értékének szorzata. Ez azonban nem egy országos átlagszám, hanem kor, fafaj, minőség stb. szerint változhat.

A kapitalista erdőértékszámítás az élőfa értékének a problémáját leszűkíti az élőfa árának a problémájára, az ún. tőárra. A tőár kiszámítását úgy végzi el, hogy a fa piaci eladási árából levonja a szállítási és kitermelési költségeket. Ezt az eljárási módot azonban a szocialista viszonyok között nem alkalmazhatjuk, mert:

1. A kapitalista vállalkozó csak saját hasznát tartotta szem előtt az erdőgazdálkodásban is és ezért indult ki a piaci árból, amikor ki akarta számítani, hogy mennyiért adja el lábbonálló erdőállományát. A szocialista erdőgazdálkodást nem ezek a szempontok vezetik.

2. A kapitalista társadalom piacain kialakult ár a keresletet és a kínálatot tükrözi. Ez magában rejti azt a lehetőséget, hogy az ár nem azonos az értékkel. A szocialista árrendszer felépítését azonban nem a piac anarchiája végzi el, hanem tudományos alapon kell történnie. Ehhez azonban abból kell kiindulni, hogy milyen munkaráfordítások történnek a fa megtermelésében.

Az élőfa értékének kiszámításakor igen sok kérdés vetődik fel. Ezek közül már a munka elején tisztázni kell, hogy a kamatot és a beruházásokat figyelembe vegyük-e? A fentiekben már megállapítottuk, hogy különbséget kell tenni az erdőállomány értékének megállapítása és az erdőállomány megtermelésére ráfordított kiadások megállapítása között. Mivel a kamat nem munkaráfördítés, hanem hitelhasználati díj, tehát nem értékképző tényező, így az élőfa értékének megállapításakor nem vehetjük figyelembe. A megtermelésre fordított költségek számlálásakor azonban, ami az erdőállomány jövedelmezőségének alapja, feltétlenül figyelembe kell venni a kamatot is és ez nagyságrendileg itt jelentős tényező, mivel a hosszú megterülési idő miatt sok évig használjuk a kölcsönvett pénzeszközöket.

Az élőfa értékének kiszámításához tartozik még az a kérdés is, hogy számításba vegyük-e az erdőállománnyal kapcsolatos beruházásokat. Azokat a beruházásokat, amelyek a fa megtermelésével és nem kitermelésével kapcsolatosak, figyelembe kell venni. Közös jellegű beruházások esetén az az eljárás látszik helyesnek, ha százalékosan megosztjuk értéküket.

Összefoglalva az eddigieket: Az erdőértékszámításban az erdőtalaj értékét nem vesszük figyelembe, hanem az élőfa értékének megállapításából indulunk ki. Az élőfa értéke megállapításának módszerei még nincsenek kellően tisztázva, ez a munka most van folyamatban és éppen ezért a helyes szocialista erdőértékszámítást a gyakorlatban még nem alkalmazhatjuk.

Az erdőértékszámításban az erdő értékének kiszámításán kívül foglalkozik az erdő jövedelmének kiszámításával. Mielőtt tovább mennénk, le kell szögezni, hogy az erdészeti nyereségszámítás nem foglalkozik olyan erdők jövedelmezőségének kiszámításával, amelyek elsőrendűen védelmi, stb. funkciót töltenek be.

Az erdészeti nyereségszámításnak egészen más a szerepe a szocializmusban, mint a kapitalizmusban: A kapitalista vállalkozó azért foglalkozik az erdővel, hogy minél nagyobb haszonra tegyen szert, nem veszi figyelembe az erdő további fenntartását és az ország, a társadalom érdekeit, az erdő védelmi, kulturális stb. funkciót. Mivel a szocialista társadalom a termelőeszközök társadalmi tulajdonán alapszik, lehetséges és szükségszerű az olyan tervegazdálkodás, ahol a társadalom érdeke az elsőrendű és kizárólagos. Az erdő fenntartása és létrehozása szükséges lehet akkor is, ha az nem gazdaságos. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a gazdaságossági szempontok elhanyagolhatók. Nem mindegy az, hogy a társadalom szükségleteinek kielégítésére fordítandó fennmaradás mennyi társadalmi munkaráfördítással hozzák létre, a megtermelést célzó eszközöket hogyan használják ki stb.

Az erdőnek, mint fatermelő állóeszköznek a jövedelmezőségét megállapíthatjuk, ha az erdőállományra fordított kiadásokat összevetjük a bevételekkel. Az erdőállományra a folyó évben fordított kiadások ismeretese a számviteli adatszolgáltatásaiból, Ugyanitt ismeretese a megtörtént bevételek is. Az elmúlt évek kiadásait számíthatjuk, ha abból az elvből indulunk ki, hogy a termék értékét az újraelőállításához szükséges társadalmi munkaráfördítés határozza meg. Így az elmúlt évek kiadásait úgy tekinthetjük, mintha a folyó évben történtek volna. A jövő kiadásait és bevételeit is az üzempv adatai alapján a folyó évi szinten számíthatjuk.

Igen fontos kérdés, hogy a bevételeket értékükön, vagy árukon vegyük-e figyelembe.

Mivel az erdőállomány jövedelmezőségét akarjuk felmérni, nem értéken, hanem árukon kell a bevételeket is számítani, ugyanis a felmérés elsődleges pénzügyi művelet. Az erdészeti nyereségszámítás helyes használatához azonban feltétlenül szükséges az *értékvizsgálatokra alapozott árrendszer* kidolgozása. Valamely termék ára a következő részekből tevődik össze: az elhasznált termelőeszközök értéke, munkabér, (ez a kettő adja az önköltséget), valamint a társadalmi szükségletre végzett munka.

Az átlagos önköltség nagysága a terv és számviteli munka során meghatározható természetesen országos, társadalmi szinten. Ezt kell meghatároznunk, hiszen csak egy ár van, amely az egész országra érvényes és ez a mi adottságaink alapján helyes (pl. a Szovjetunióban nem egy ár van; hanem övezeti, de ez következik az ország hatalmas területéből és más adottságaiból).

A társadalmi szükségletre végzett munkát szintén két részre oszthatjuk: az állami vállalatok (erdőgazdaságok) tiszta jövedelme és az állam központosított tiszta jövedelme. Az előbbi mértékét úgynevezett nyereségkulcsok állapítják meg. Az állam központosított tiszta jövedelme az az eszköz, amellyel az árhatóság árpolitikai intézkedéseket hajthat végre. Ezt a jövedelmi részt az állam nálunk általában forgalmi

adó formájában vonja el a vállalatoktól. A forgalmi adó összegét iparági szinten állapítják meg és ezt differenciálhatják termékek szerint.

Végeredményben tehát az ár összetételét így is írhatjuk: társadalmi önköltség és a vállalat tiszta jövedelme, hozzáadva (pozitív vagy negatív előjellel) a forgalmi adó.

Az erdőállomány jövedelmezőségének kiszámításakor a bevételek esetében vagy a forgalmi adó nélküli árakkal számolunk, mivel a forgalmi adót a bevételek után úgyszólván be kell fizetni, vagy a forgalmi adót is magábanfoglaló árral számolunk. Ebben az esetben a kiadások oldalán a forgalmi adó befizetését is fel kell tüntetni.

A cikk második részében vetjük fel azt a kérdést, hogy miért szükséges foglalkozni — szocialista gazdasági viszonyok között — az erdőértékszámítással, beleértve az erdészeti nyereségszámítást is?

1. Szükséges figyelemmel kísérni az erdő fatömegében bekövetkezett változásokat nemcsak természetes mértékegységben, hanem értékben is, hiszen a népgazdaság eredményességének vizsgálata forintban történik.

2. Az erdőgazdálkodásnak nemcsak az a célja, hogy több faanyagot adjon továbbfeldolgozásra a népgazdaságnak, és minél jobb választékban, hanem az is, hogy ezt a fatömeget minél olcsóbban állítsa elő. A különböző erdőgazdasági tevékenységek helyének és idejének meghatározásában messzemenően figyelembe kell venni ezt a szempontot is. A fafajarányt, üzemmódot, és az erdőrészek kitermelésének idejét is csak úgy lehet helyesen eldönteni, ha ennek értékbeni kihatásait is megvizsgáljuk. Ezen az alapon már előre láthatjuk az erdészet helyzetét pénzügyi vonatkozásaiban. Ezért feltétlenül helyesnek tartom azt az elgondolást, hogy az üzemtervekben végezzenek gazdaságossági számításokat, és az üzemterv a fontosabb adatokat értékben is tárgyalja. A pénzügyi elszámolási rendszer és a vállalati éves tervezés rendszere sok lehetőséget rejt magában, s ezek arra ösztönzik az erdőgazdaságok dolgozóit, hogy a társadalomnak az erdővel kapcsolatos távolabbi érdekeire nézve káros tevékenységet folytassanak. Jogos kívánság az, hogy az erdészet sajátosságaiból kiindulva a súlypontot a lehetőségekhez mérve a távlati tervekbe, az üzemtervekbe tegyék.

3. Jelenleg, úgy gondolom, senki sem tud még megközelítő számot sem mondani arra vonatkozóan, hogy Magyarország erdőállománya milyen értéket képvisel. Helyes volna ezt megállapítani és az erdészet jó vagy rossz gazdálkodását ezen az alapon mérni.

4. A vállalatok minden vagyonát nyilvántartjuk a számviteli rendszerben, csak a legnagyobb értéket képviselő állóeszköznek, az erdőállománynak nem kísérjük figyelemmel értékváltozásait.

5. A népgazdaság minden ága munkájának eredményességét meg tudjuk mondani, azt azonban nem, hogy pl. milyen értékű fatömeg keletkezik az erdőművelési munka nyomán a vágásfordulóig, vagy egyes közbeeső időszakig.

6. Az erdőértékszámítástan segítségével meg tudnánk állapítani a lopások által bekövetkezett károkat is teljes nagyságukban, mert nem csak az a kár, amit a tolvaj elvisz, hanem az is, amit a fa hozott volna még, ha nem vágják ki. Ugyanezen elv alapján vizsgálatot folytathatunk az időelőtti kitermelésekkel kapcsolatban is.

7. Jelentősége van az erdőértékszámítástannak a gazdaságok önálló elszámolásában és rentabilitásának vizsgálatában is.

8. Az értéktörvény alkalmazása az erdei termékek árainak megállapításában is csak illuzórikus valami, ha az ár döntő részét, az élőfa értékét nem ismerjük.

Úgy gondolom, hogy a fentiek alapján levonhatjuk a következőt: a *szocialista erdőgazdálkodásban az erdőértékszámítás alkalmazása indokolt és szükséges*. A kapitalista viszonyokra alapozott erdőértékszámítástan eredményeit felhasználhatjuk szocialista viszonyok között is, ha annak tételeit a marxizmus—leninizmusból kiindulva, revízió alá vesszük.

Nem tartom itt feladatommak, hogy e cikk keretében az erdőértékszámítástan minden kérdésével foglalkozzam. Egyes elméleti jellegű kérdéseket volt szándékomban tisztázni azzal az elgondolással, hogy az erdészeti értékszámítás gyakorlati kérdéseinek kidolgozását az elméleti kérdések tisztázása után igyekszem elvégezni.

